

DIE PRYSNAAM VAN 'N KONING : WAS SILKO 'N LEEU, 'N BOK, 'N BEER, 'N ANTILOOP OF 'N GODHEID?

B. Hendrickx, Randse Afrikaanse Universiteit

1. INLEIDEND

In 453 n.C. is die reg van die Nubiërs om die godin Isis te Philae vrylik te aanbid deur Maximinus, die Romeinse generaal in Egipte, erken. Die Bisantynse keiser, Justinianus, het dié tempel egter in ca. 540 laat sluit, en die heidense beelde is toe na Konstantinopel oorgebring (Adams 1977:440). Die Nobatae (Nobadae), 'n volkstem wat hom in die noorde van Nubië (die huidige Soedan) gevestig het, is blykbaar in ca. 543 deur die monofisitiese sendeling, Julianus, tot die Christendom bekeer (Adams 1977:443; Hendrickx 1984:77), maar die eerste spore van Christelike sendingwerk was minstens een eeu vroeër reeds sigbaar (Letsios 1988:210). Silko, een van die belangrikste stamhoofde, wat homself as "Kleinkoning" betitel het,¹ pas in hierdie raamwerk in, maar die datering van sy bewind is kontroversieel: hy word tussen die middel van die vyfde en dié van die sesde eeu geplaas, hetsy as heiden, hetsy as Christen, sonder dat dit tot nou toe moontlik was om afdoende bewyse vir 'n finale datering te lewer.²

Silko is van historiese belang veral omrede van 'n inskripsie wat hy te Talmis laat oprig het. Die naam van Silko word ook genoem in 'n oorwinningsinskripsie van 'n Blemyer koning, Phonën, waarin Silko egter as 'n oorwonne hoofman voorgestel word (Christides 1980:139-141; vgl. ook Hägg 1984:101-105). Dit het daartoe bygedra dat moderne ondersoekers nog meer verdeeld geraak het oor Silko se identiteit en regeringsperiode, en daar is selfs geargumenteer dat die twee Silko's nie as een en dieselfde persoon beskou kan word nie (Christides 1980:134, teenoor Török 1985:51-53 en Letsios 1988:203).

¹ Vir die titel *basilikos*, soos dit deur Silko gebruik word, sien veral Chrysos 1978:44-45. Daar word soms veronderstel dat Silko, deur die gebruik van dié titel, die superioriteit van die *basileus* van Konstantinopel erken het (Chrysos 1978:59; Krall 1900:6), maar dit dui waarskynlik eerder op die erkenning van die voorrang van die Ethiopiese *basileus* van Aksum (Letsios 1988:209; Papathanasiou 1994:109-110).

² Vir 'n vroeëre oorsig van die ouer teorieë oor die vraag of Silko 'n heiden of 'n Christen was, en die gepaardgaande daterings, sien Kraus 1930:101-109.

Kirwan (1959:29) het 'n *terminus post* en *ante quem* opgestel wat nog steeds geldig bly (vgl. Hendrickx 1984:75-77): teen ca. 412 n.C. is die Blemyers (Beja) in besit van die land ten noorde van Primis, maar teen ca. 543 - wanneer die Christelike sendelinge in die Nubiese Nylvallei aankom - is die Beja nie meer daar nie. Silko se oorwinnings moet dus tussen dié twee datums geplaas word.

Die verwysings na God (reël 3) en afgode (reël 8) is gebruik om die Christelike karakter van die teks te bewys, maar dié kriterium is baie onbetroubaar (vgl. Letsios 1988:213; Papathanasiou 1994:87-88, 98-99). Die mees resente navorsing dui op 'n datering van ca. 450 n.C. en is versigtig t.o.v. die polemieë oor die vraag of Silko 'n Christen of 'n heiden was (Letsios 1988:203-227).

Hierdie artikel wil egter nie die talle historiese probleme rondom die figuur van Silko, sy (eventuele) bekering tot die Christendom, of die migrasies van die Nobatae in die Soedan bespreek nie. Die probleem wat ons hier wil stel, handel in feite oor een sin in die Silko-inskripsie: die koning prys homself as "n leeu in die onderste streek" (reël 15). Maar in die "boonste streek" is hy iets anders: 'n bok? 'n beer? 'n antilooop? of die een of ander godheid? En waarna verwys die "onderste streek" en die "boonste streek"? En hoekom? Die korrekte identifikasie van hierdie skynbaar onskuldige woorde het nie alleen taalkundige en semiotiese implikasies nie, maar ook historiese.

2. DIE INSKRIPSIE

Die Silko-opskrif is een van die bekendste "klassieke" inskripsies van die Afrika-epigrafie en was reeds die onderwerp van 'n redelike groot aantal uitgawes en studies.³ By die inskripsie, in die tempel van Talmis, is 'n versiering aangetref met die afbeelding van 'n koning in volle *regalia*. Dit weerspieël 'n vermenging van die Oud-Egiptiese tradisie en die meer moderne Romeins-Bisantynse keiserstipologie: 'n Nubiese vors word deur 'n gevlerkte *Nikē* (*Victoria*) bekroon met 'n kroon wat versier is met Egiptiese simbole, maar ook 'n gelykenis vertoon met ander Soedannese Ballana-kroon. Die vors self word uitgebeeld soos 'n Romeinse (Bisantynse) keiser met *paludamentum*, kort *tunica* en swaard. Daar word aanvaar dat hierdie vors Silko self is (Kirwan 1937:85; Kirwan 1974:50; Hendrickx 1984:75; Török 1985:53; Letsios 1988:211). Die sintese van style en simbole in hierdie koningsvoorstelling weerspieël ongetwyfeld die sinkretistiese realiteit van dié tydperk op politieke en dalk ook sosiale vlak.

Die styl van die Silko-inskripsie herinner - soos ook baie ander Nubies-Ethiopiese dokumente - aan die grandiose, uitbundige oorwinningsbulletins en prestasierekords van Oosterse vorste; dit roep die styl van die ou farao's op, en is ook verwant aan die oordrywings in sommige Ptolemaïese oorkondes, soos die beroemde *Monumentum Adulitanum* (Austin 1981:365; Cary 1972:399; Hendrickx 1984:19; Török 1985:53; Letsios 1988:206). Die taal van Silko se dokument is epies, ofskoon die Grieks self swak is (Letsios 1988:208) en deur Kopties beïnvloed blyk te wees (Lepsius 1876:132-141). In hierdie raamwerk van epiese pronkery en oordrewe grootpraterij het die prysname wat Silko aan homself toeken, dan ook 'n besondere betekenis.

Hier volg die teks volgens die uitgawe van Dittenberger, met my eie vertaling:⁴

Ἐγὼ Σιλκῶ, βασιλίσκος Νουβάδων καὶ ὅλων τῶν
 Αἰθιοπίων, ἦλθον εἰς Τάλμιν καὶ Τάφιν. ἅπαξ δύο ἐπο-
 λέμησα μετὰ τῶν Βλεμύων, καὶ ὁ θεὸς ἔδωκέν μοι τὸ
 νίκημα. μετὰ τῶν τριῶν ἅπαξ ἐνίκησα πάλιν καὶ ἐκρά-
 5 τησα τὰς πόλεις αὐτῶν. ἐκαθέσθην μετὰ τῶν
 ὄχλων μου τὸ μὲν πρῶτον ἅπαξ, ἐνίκησα αὐτῶν
 καὶ αὐτοὶ ἠξίωσάν με. ἐποίησα εἰρήνην μετ' αὐτῶν
 καὶ ὤμοσάν μοι τὰ εἶδωλα αὐτῶν καὶ ἐπίστευσα τὸν
 ὄρκον αὐτῶν, ὥς καλοὶ εἰσιν ἄνθρωποι. ἀναχωρήθην
 10 εἰς τὰ ἄνω μέρη μου. ὅτε ἐγεγονέμην βασιλίσκος[ος],
 οὐκ ἀπῆλθον ὅλως ὀπίσω τῶν ἄλλων βασιλέων,
 ἀλλὰ ἀκμὴν ἔμπροσθεν αὐτῶν.

³ Vir 'n lys hiervan, sien Dittenberger 1903:303 en Hendrickx 1984:76.

⁴ Slegs by reël 21 wyk ons af van Dittenberger, wat ἔπωκα<ν> (soos dit in die teks voorkom) vervang het met ἔ[δ]ωκα<ν>.

Vir 'n histories-gerigte bespreking van die inhoud van dié teks, sien Hendrickx 1988:76-80.

- οἱ γὰρ φιλονικοῦσιν μετ' ἐμοῦ, οὐκ ἀφῶ αὐτοὺς καθεζόμενοι εἰς χώραν αὐτῶν, εἰ μὴ κατηξίωσάν με καὶ παρακαλοῦσιν.
- 15 ἐγὼ γὰρ εἰς κάτω μέρος λέων εἰμί, καὶ εἰς ἄνω μέρος ἄρξ εἰμι. ἐπολέμησα μετὰ τῶν Βλεμύων ἀπὸ Πρίμ[ι]εως] ἕως Τέλ[ι]μ[ι]εως ἐν ἅπαξ, καὶ οἱ ἄλλοι Νουβάδων ἀνωτέρω, ἐπόρθησα τὰς χώρας αὐτῶν, ἐπειδὴ ἐφιλονικήσουσιν μετ' ἐμοῦ.
- 20 οἱ δεσπότη[αι] τῶν ἄλλων ἔθνων, οἱ φιλονεικοῦσιν μετ' ἐμοῦ, οὐκ ἀφῶ αὐτοὺς καθεσθῆναι εἰς τὴν σκιάν, εἰ μὴ ὑπὸ ἡλίου ἕξω, καὶ οὐκ ἔπωκα<ν> νηρὸν. ἔσω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῶν. οἱ γὰρ ἀντίδικοί μου, ἀρπάζω τῶν γυναικῶν καὶ τὰ παιδία αὐτῶν.

"Ek, Silko, Kleinkoning van die Nobadae en al die Ethiopiërs, het na Talmis en Taphis gekom. Twee keer het ek teen die Blemyers geveg, en God het my die oorwinning geskenk. Die derde keer het ek hulle weer oorwin en hul stede ingeneem. Ek het (daar) gebly met my troepe toe ek hulle eers oorwin het, en hulle het hulle aan my onderwerp. Ek het vrede met hulle gemaak, en hulle het by hul gode gesweer; ek het hul eed geglo dat hulle eerbare mense was. Daarop het ek vertrek na my boonste streek. Toe ek Kleinkoning geword het, het ek glad nie agter die ander konings aangekom nie, maar (ek is) hulle ver voor! Want hulle wat my teenstaan, hulle laat ek nie rustig in hul eie land sit nie, tensy hulle my eer en smEEK. Want in die onderste streek is ek 'n leeu, en in die boonste streek is ek 'n arks (bok? beer? heerser?). Ek het eens en vir altyd teen die Blemyers geveg vanaf Primis tot Talmis, en ek het al die ander Nobadae, verder opwaarts, se lande verwoes, want hulle het my teengestaan. Die hoofmanne van ander stamme wat teen my veg, hulle laat ek nie rustig in die skaduwee sit nie, maar buite in die son, en hulle het geen druppel water in hul huis gedrink nie! Want wie my teenstaan, van hulle vat ek hul vrouens en kinders weg!"

3. DIE VROEGSTE INTERPRETASIES

Die vroegste, negentiende-eeuse, besprekings het enersyds gegaan oor die korrekte interpretasie van die woord ἄρξ, en andersyds oor die definisie van ἄνω en κάτω μέρος.

3.1 Silko is 'n leeu en die oorlogsgod Ares

Niebuhr, wat in 1820 sy teks gepubliseer het op grond van 'n baie onnoukeurige en foutiewe kopiëring van die inskripsie deur Gau, het reëls 14b-15 van die opskrif soos volg gelees:

... .., εἰ μὴ κατηξίωσάν με καὶ Ἄρην καλοῦσιν
ἐγὼ γὰρ εἰς κάτω μέρη λέων εἰμί, καὶ εἰς ἄνω μέρη Ἄρης εἰμι

"... .. behalwe as hulle my smeek en my Ares noem, want ek is 'n leeu in die onderste streek, en ek is Ares in die boonste streek."⁵

Ofskoon die lesing van Niebuhr foutief is en geen herwaardering verdien nie, kan terloops tog opgemerk word dat die verwysing na Ares nie heeltemal uit die lug gegryp is nie. In Aksumitiese (Ethiopiese) inskripsies (soos die Adoulis-inskripsie en dié van Kaleb, voor sy bekering) vereenselwig dié konings hulself met Ares, die oorlogsgod, wat as Mahrew hul nasionale god was (Lepsius 1876:137; Hendrickx 1984:45; Papatthanasidou 1994:99).

3.2 Silko is 'n leeu en 'n bok

Letronne (1825:8) het blykbaar die woord ἄρξ (reël 15) in die inskripsie korrek gelees, dog dit verwerp as 'n fout in die teks en verbeter na α[ι]ξ, omdat die vorm ἄρξ nie in Grieks voorkom nie. Franzius (1853:485) het dié interpretasie oorgeneem.

Letronne het reël 15 soos volg vertaal: "car je suis un lion pour les pays de plaines, et une chèvre pour les pays de montagnes". Volgens Letronne sou dit beteken dat Silko in die vlaktes sy vyande aanval met die sterkte van 'n leeu en dat hy hulle in die berge agtervolg met die ligvoetigheid van 'n bok. Franzius (1853:488) het dié sin egter anders geïnterpreteer en, ofskoon hy die verwysing na vlaktes en berge in sy vertaling behou het, het hy hulle respektiewelik met die land van die vyand en dié van Silko self geïdentifiseer: "*nam in regione plana h.e. in regione ea in quam descendo decertaturus cum hostibus, leo sum, in regione alta h.e. in regione ea in qua regno, sum capra*". Franzius het daarmee ook die beeld van die leeu as aanvalleer gekontrasteer met dié van die bok as (vreedsame) regeerder oor sy eie volk.

Reeds Lepsius (1876:137) het egter onderstreep dat daar geen berge voorkom in die landstreek waar Silko oorlog gevoer het nie. Daarmee is Letronne en Franzius se geografiese verklarings ongeldig bewys.

3.3 Silko is 'n chimera of 'n sfinks

Sowel Lepsius (1876:136-137) as Dittenberger (1903:307) verwys na en verwerp Niebuhr se oorspronklike interpretasie, waarvolgens κάτω en ἄνω μέρη onderskeidelik as die onderste en boonste deel van die liggaam beskou moet word, en waarvolgens reël 15 van die inskripsie soos volg vertaal sou moet word:

"Wat my onderlyf betref is ek 'n leeu, en wat my bolyf betref is ek Ares (of: 'n beer? of: 'n bok?)."

Dittenberger en Lepsius het onderstreep dat hierdie voorstelling, wat van Silko 'n chimera (leeu + bok) of 'n sfinks (leeu + Ares) sou maak, uitgesluit moet word. En inderdaad kom ἄνω μέρη ook in reël 10 voor, waar dit 'n suiwer geografiese betekenis het.

⁵ Of, as alternatief: "... want ek is 'n leeu wat my onderlyf betref en (die god) Ares wat my bolyf betref". Sien verder 3.3 (die sfinks/chimera-verklaring).

4. DIE ARKS-INTERPRETASIES

Namate die lesing ἄρξ algemeen as korrek aanvaar is, is ook die "beer"-vertaling deurgaans - op een uitsondering na - aanvaar. Vervolgens is die ἄνω en κάτω μέρη geografies verder gedefinieer.

4.1 Silko is 'n leeu en 'n beer

In teenstelling met Letronne het Lepsius (1876:137-138) die lesing αρξ, soos dit in die inskripsie voorkom, aanvaar. Hy het geargumenteer dat dié woord in Kopties 'n "beer" aandui, en dat die Koptiese woord afgelei is van die Grieks ἄρκ(τ)ος. Lepsius het aanvaar - op grond van die duidelike beïnvloeding van die Grieks van die teks deur Kopties - dat die *grammateus* 'n Koptiese Christen was wat geïnspireer is deur die Septuagint, waar die beer en die leeu saam voorkom as 'n kombinasie van mag en krag (in 1 Kon. 17:34-37 en Amos 5:19).

Török (1985:93) het Lepsius se argument verder gevoer: dit kan nie betwyfel word nie, sê hy, dat die skrywer van die inskripsie (d.w.s. die *grammateus*, en nie noodwendig Silko nie) 'n Christen was, omdat die uitdrukking "ek is 'n leeu in die onderste streek, en 'n beer in die boonste streek" presies net so uit die twee Bybelse tekste oorgeneem is.

Maar laat ons die twee tekste uit die Septuagint van naby bekijk.

(a) 1 Kon. 17:34-37:

Καὶ εἶπε Δαυὶδ πρὸς Σαοὺλ, ποιμαίνων ἦν ὁ δοῦλός σου τῶ πατρὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ποιμνίῳ· καὶ ὅταν ἦρχετο ὁ λέων, καὶ ἦ ἄρκος, καὶ ἐλάμβανε πρόβατον ἐκ τῆς ἀγέλης, καὶ ἐξεπορευόμην ὀπίσω αὐτοῦ καὶ ἐπάταξα αὐτόν, καὶ ἐξέσπασα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ εἰ ἐπανίστατο ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐκράτησα τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξα, καὶ ἐθανάτωσα αὐτόν. Καὶ τὸν λέοντα καὶ τὴν ἄρκον ἔτυπτεν ὁ δοῦλός σου, καὶ ἔσται ὁ ἀλλόφυλος ὁ ἀπερίτμητος ὡς ἐν τούτων· οὐχὶ πορεύσομαι καὶ πατάξω αὐτόν, καὶ ἀφελῶ σήμερον ὄνειδος ἐξ Ἰσραήλ; διότι τίς ὁ ἀπερίτμητος οὗτος, ὃς ὠνείδισε παράταξιν θεοῦ ζῶντος; Κύριος ὃς ἐξείλατό με ἐκ χειρὸς τοῦ λέοντος καὶ ἐκ χειρὸς τῆς ἄρκου, αὐτὸς ἐξελεῖταιί με ἐκ χειρὸς τοῦ ἀλλοφύλου τοῦ ἀπερίτμητου τούτου. . .

"Daarop sê Dawid aan Saul: U dienaar het vir sy vader die kleinvee opgepas, en as daar 'n leeu of 'n beer kom en 'n stuk kleinvee uit die trop wegdra, dan gaan ek uit agter hom aan en verslaan hom en ruk dit uit sy bek uit; en as hy my aanval, gryp ek hom aan sy baard en verslaan hom en maak hom dood. U dienaar het die leeu sowel as die beer doodgeslaan, en met hierdie onbesnede Filistyn sal dit gaan net soos met een van hulle, omdat hy die slagordes van die lewende God uitgedaag het. Verder sê Dawid: Die Here wat my gered het uit die klou van die leeu en uit die klou van die beer, Hy sal my red uit die hand van hierdie Filistyn"

(b) Amos 5:19:

“Ὁν τρόπον ἐὰν φύγη ἄνθρωπος ἐκ προσώπου τοῦ λέοντος, καὶ ἐμπέσῃ αὐτῷ ἢ ἄρκτος, καὶ εἰσπηδήσῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἄπερείσῃται τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὸν τοῖχον, καὶ δάκῃ αὐτὸν ὄφεις.

"Soos wanneer iemand vlug vir 'n leeu, maar 'n beer loop hom raak; of hy kom in die huis en leun met sy hand teen die muur, en 'n slang byt hom!."⁶

Dit is duidelik dat die leeu sowel as die beer in albei tekste met 'n negatiewe betekenis gelaai word. In die eerste teks is die komende tweegeveg tussen Dawid en Goliat ter sprake. Die leeu en die beer word enersyds voorgestel as roofdiere wat die koning se troppe teister en deur 'n dienaar doodgeslaan word, en andersyds verwys die twee diere na die Filistyn Goliat, wat deur die dienaar van God, Dawid, gedood sal word. In Amos 5:19 maak die aangehaalde versreëls deel uit van die derde strafrede van die profeet Amos (die sg. klaaglied oor Israel), waarin die dag van die Here as duisternis vir die Israëliete beskryf word: die beer, die leeu en die slang maak deel uit van dié duisternis. Indien die Septuagint die inspirasie sou wees vir reël 15 van Silko se inskripsie, sou daar dus geïmpliseer word dat Silko aan 'n roofdier, 'n deur God gehate Filistyn en 'n element van duisternis gelyk gestel word. Dit is moeilik aanvaarbaar dat dit die bedoeling van Silko se *grammateus* sou wees; minder nog dat Silko dergelyke opvattinge oor homself sou gehuldig het! Dit is dus uiters onwaarskynlik dat Silko se prysname hoegenaamd na die Septuagint se simbole verwys. In feite ondergrawe hierdie oorweging dan ook een van die basisse vir die ἄρξ=beer-interpretasie, ten opsigte waarvan daar boonop 'n verdere probleem bestaan: daar is geen bere in Nubië en Egipte nie!

Dittenberger (1903:307-308) het nietemin Lepsius se interpretasie aanvaar en o.m. Franzius se siening dat Silko 'n bok in sy eie land was soos volg bespot: "Et quis unquam audivit de capra clementiae et mansuetudinis exemplo?"

Die ἄρξ=beer-interpretasies het in feite *legio* geword en word, met die uitsondering van Palmer (1936:112 en 124), nie meer in twyfel getrek nie (vgl. Papadopoullos 1966:99; Hendrickx 1984:75; Letsios 1988:207). Gevolglik het Lepsius en Dittenberger die woord ἄρξ (= beer) tot 'n *hapax legomenon* in die Griekse taal verhef.⁷

Geografies staan die interpretasie van Lepsius (en reeds voor hom Letronne) lynreg teenoor dié van Franzius (wat die "boonste streek" as Silko se tuisland beskou), aangesien die eersgenoemde twee aanvaar dat sowel die "onderste streek" as die "boonste streek" Silko vyandig gesind is. Dittenberger (1903:308) aanvaar hierdie standpunt, en identifiseer

⁶ Albei vertalings (Septuagint se 1 Kon. 17:34-37 = Afrikaanse Bybelvertaling se 1 Samuel 17:34-37, asook Amos 5:19) kom uit die Afrikaanse Bybelvertaling van 1933.

⁷ Die woord ἄρξ is nie opgeneem in woordeboeke nie, en ook nie in CD-Rom nie, waar slegs verwys word na die lettersimbole (α-ρ-ξ) in die wiskunde.

Die woord ἄρξ is slegs in Kopties bekend en kan verbind word met ἄρκ(τ)ος. Van die woord ἄρξ is egter geen enkele (Griekse) voorbeeld bekend uit die Hellenistiese, Bisantynse of demotiese Grieks nie. Die Moderne Griekse woord ἄρκουδά, wat reeds in die vroeë Middeleeue voorkom, het ontstaan uit die verkleinwoord ἄρκ(τ)οῦδι(ον) (Andriotis 1967:34; Kriaras 1973:193), en kan of hoef nie met 'n hipotetiese vorm ἄρξ verbind te word nie.

κάτω as die noordelike en ἄνω as die suidelike buurland van die Nobatae. Die analogie met die geografie van antieke Egipte, wat Bo-Egipte in die suide en Benede-Egipte in die noorde plaas, was blykbaar die *ratio* vir hierdie bepaling.

Palmer (1936:124) het vervolgens die fout begaan om, aan die hand van moderne breedtegraad-oorewegings κάτω met die suide en ἄνω met die noorde te vereenselwig, en daaraan toegevoeg dat "the South in which Silko would be a 'lion' was, of course, Meroë, and there the three-headed lion-god was called Arsenuphis". Volgens 'n denkrigting analoog aan dié van Palmer, is gepoog om die leeu-simbool ook te verbind met die Christelike Ethiopiese tradisie, aangesien die leeu daar 'n dinastiese simbool geword het. Dit blyk egter dat dié simbool deur die Ethiopiërs van die Perse oorgeneem is (Letsios 1988:209).

Kirwan (1937:84 en 1974:47) het, op grond van reël 10, aanvaar dat die "Upper Country" (τὰ ἄνω μέρη) Silko se eie territorium is, en definieer dit dus as die landstreek ten suide van Qasr Ibrim. Gevolglik sou Silko die "Lower Country" (= die noorde) van sy vyande verower het. Kirwan se interpretasie, wat vandag algemeen aanvaar word, is bevestig deur die historiese migrasies in die Soedan (waar die negroïede Nobatae uit die suide na die noorde opgeruk het) (vgl. Kirwan 1937a:60).

4.2 Silko is 'n antilooop

Die Britse antropoloog R. Palmer (1936:112 en 124) het in sy studie oor die Soedan die woord ἄρξ uit die Silko-inskripsie gelykgestel aan ὄρυξ (= 'n antilooop), en die ganse interpretasie-kontrowersie op 'n ander manier as die klassici benader. Na my wete het geen navorser aan Palmer se teorie aandag geskenk nie, behalwe Papadopoullous (1936:99). Dié het, streng binne die raamwerk van die Griekse leksikologie, die gelykstelling *arks* = *oryx* verwerp en 'n variasie op Dittenberger se bespotting van Letronne en Franzius se *capra* gegee: "Silko's intention in inscribing his feats was to exalt his own personality by likening himself to a "lion" and a "bear", not to an antelope".

Palmer se interpretasie moet egter in 'n ruimer konteks benader word, soos ons verder sal sien.

4.3 Silko is 'n leeu en 'n *arks*

Uitgaande van o.m. die studie van basisbegrippe soos - in die geval onder bespreking - *ark(s)*, het Palmer probeer om ook die Silko-inskripsie in die konteks van die breë Soedannese ideologiese en sosiaal-godsdienstige begrippe van die eerste eeue na Christus te plaas. Ofskoon sy betoog nie altyd duidelik of wetenskaplik gesubstansieer blyk te wees nie, het hy aan die stam *ark* die basiese betekenis van "the begotter" (1936:38-39), "man, hero, father" (1936:141) en "nourisher" (1936:142) gegee. Hy het ook tot die slotsom gekom dat "... it seems evident that *Ark*, the life or anima of the Maghumi and Lamta Tuareg, was regarded as incarnate in the oryx; and also possibly in the vulture, as well as the lion (*kurguli* in Kanuri). Among the tribes of Mauretania, the ordinary word for lion is *isam*, but the word is also applied to the oryx, just as Silko, King of the Blemyes (*sic!*) ... wrote on his inscription in Talmis". Arkel ("the god Ark"), skryf hy vervolgens, is "... a name which seems to account at once for the Libyan Hercules of the Greeks ... and for the name of oryx, an Arabian and African animal called in the Eastern Desert *aurek* and in Greek ἄρξ (ὄρυξ)" (1936:124). Arkel (Harkilla), sê Palmer ten slotte, is ook die koning van Rûm (of Meroë) in die Jukon-tradisie.

Kortom, volgens Palmer se interpretasie verwys die leeu (wat, soos ons reeds opgemerk het, verkeerdelik deur Palmer aan Meroë gekoppel is) en die *arks* sowel na die idee van 'n godheid as na dié van koningskap, en is die *arks*-konsep ook in 'n sekere mate verwant aan die leeu self.

Palmer se geografie is finaal deur Kirwan weerlê (1937:84; 1974:47); boonop is ander details van Palmer se interpretasie ook reeds deur Papadopoulos (1966:100) aangeval, wat o.m. aangetoon het dat die identifisering van Harkilla, koning van die Rûm, met die koning van Meroë onjuis is, en in feite na die "Romeinse (Bisantynse) keiser" verwys.⁸ Die implikasie van Papadopoulos se kritiek is tweeledig: dit onderstreep die oppervlakkigheid van Palmer se interpretasies, en dit bevraagteken ook die geldigheid van Palmer se raamwerk as - soos hy dit self voorhou - "streng Nubies".

5. GEVOLGTREKING

Dit is duidelik dat reël 15 van die Silko-inskripsie na 'n geografiese konteks verwys. Die terme *κάτω* en *ἄνω μέρη* verwys dus - na analogie van die antieke gebruik van Egipte - na Bowe-Nubië (= die suide) en Benede-Nubië (= die noorde), en daar is geen verwysing na die vlaktes en (nie-bestaande!) berge van dié landstreek nie. Lepsius was dus baie voorbarig toe hy in 1876 geskryf het dat die *ἄρξ*-probleem opgelos is.

Uit bostaande argumente kan die volgende gevolgtrekkings oor die *arks*-probleem gemaak word:

- * Die Ares-lesing het geen bestaansreg nie, aangesien die *ἄρξ*-lesing ongetwyfeld korrek is;
- * Ofskoon die *α[ι]ξ*-lesing nie korrek is nie, is daar 'n sekere logika in dié "verbetering" van die teks;
- * Die beer-interpretasie stuit minstens op die probleem van die afwesigheid van bere in Nubië, en berus boonop op die onbewese veronderstelling dat die *grammateus* 'n Christelike Kopt was. Die interpretasie m.b.t. die Septuagint moet beslis verwerp word. Die *leeu-arks*-simbool is nie Christelik nie en die basiese betekenis moet daarom in die Nubiese agtergrond van Silko self gesoek word;
- * Die versoeking is groot om in Palmer se antropologies-linguïstiese *ark(s)*-interpretasie 'n interessante alternatief vir die "Koptiese" interpretasie te sien. Palmer se konklusies, as 'n geheel, deurstaan egter nie die toets van wetenskaplike kritiek nie. Desondanks dien sy beklemtoning van die lokale Afrika-konteks die regte rigting aan. Die *ark(s)*-stam se fundamentele betekenis mag nie verwaarloos word nie, maar dit sou ook verkeerd wees om *arks* te beskou as bloot 'n verwysing na 'n abstrakte idee en nie 'n dier nie. Is die gelykstelling *arks*=*oryx* werklik onmoontlik? In elk geval kom die woord *ἄρξ* in dié vorm nie elders in Grieks voor nie.

⁸ Papadopoulos (1966:100) verwys na die Soedannese Kano-kroniek, waar *Rûm* na Rome (en/of Konstantinopel) verwys, en stel voor dat Harkilla, koning van die Rûm, in werklikheid keiser Heraclius van Bisantium is.

- * Voorheen is die identifisering van ἄρξ (sy dit met Ares, αἰξ, "beer" of "heerser") steeds as argument gebruik om ook die opskrif as hetsy Christelik óf heidens te interpreteer (iets wat die datering beïnvloed het). In feite sal daar presies andersom te werk gegaan moet word: slegs die datering en die identifisering van die inskripsie as hetsy christelik óf heidens (op grond van ander kriteria) sal die ἄρξ-probleem kan oplos;
- * Ten slotte: wat ook al die interpretasie mag wees, ἄρξ moet as 'n Griekse woord in leksika en in CD-Rom opgeneem word. Hierdie voorbeeld - saam met ander in dieselfde teks (soos in reël 21: ἔπωκα<ν>) - onderstreep die belangrikheid van leksikografiese navorsing oor Griekse Afrika-tekste.

BIBLIOGRAFIE

- Adams, W.Y. 1977. *Nubia. Corridor to Africa*. Londen: Allen Lane.
- Andriotis, N.P. 1967. *Ετυμολογικό λεξικό της κοινής νεοελληνικής*. Thessaloniki: University (Institute M. Triantafyllidis).
- Austin, M.M. 1981. *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cary, M. 1972. *A History of the Greek World from 323 to 146 B.C.* Londen: Methuen & Co. Ltd.
- Christides, V. 1980. "Ethnic movements in Southern Egypt and Northern Sudan: Blemmyes-Beja in Late Antique and Early Arab Egypt until 707 A.D." *Listy Filologické* 103:129-143.
- Chrysos, E.K. 1978. "The title ΒΑΣΙΛΕΥΣ in Early Byzantine International Relations." *Dumbarton Oaks Papers* 32:31-75.
- Dittenberger, W. 1903. *Oriens Graeci Inscriptiones Selectae*. Leipzig, I-II (herdruk: Hildesheim 1960).
- Franzius, I. 1853. *Corpus Inscriptionum Graecarum*. Berlin, III (herdruk: Hildesheim-New York 1977).
- Hägg, T. 1984. "Nubicograeca I-II." *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 54:101-112.
- Hendrickx, B. 1984. *Official Documents written in Greek illustrating the Ancient History of Nubia and Ethiopia (3rd Century B.C. - 6th Century A.D.)*. Monumenta Afro-Hellenica I. Johannesburg: Institute for Afro-Hellenic Studies.
- Kirwan, L.P. 1937. "Studies in the Later History of Nubia." *University of Liverpool Annals of Archaeology and Anthropology* 24:69-105.
- Kirwan, L.P. 1937a. "A Survey of Nubian Origins." *Sudan Notes and Records* 20:47-62.
- Kirwan, L.P. 1959. "The International Position of Sudan in Roman and Medieval Times." *Sudan Notes and Records* 40:23-37.
- Kirwan, L.P. 1974. "Nubia and Nubian Origins." *The Geographical Journal* 140:43-51.

- Krall, J. 1900. "Beiträge zur Geschichte der Blemmyer und Nubiër." *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philos.-Hist. Classe* 46(IV):1-26.
- Kraus, P.J. 1930. *Die Anfänge des Christentums in Nubiën*. Munster: Sankt Gabriel.
- Kriaras, E. 1973. *Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας: 1100-1669*. (Vol. 3). Thessaloniki:Sfakianakis & Sons.
- Lepsius, R. 1876. "Die Griechische Inschrift des Nubischen Königs Silko." *Hermes* 10:129-144.
- Letronne. 1825. *Matériaux pour l'histoire du christianisme en Egypte, en Nubie et en Abyssinie*. Paris.
- Letsios, D.G. 1988. *Βυζάντιο και Ερυθρά θάλασσα. Σχέσεις με τη Νουβία, Αιθιοπία και Νότια Αραβία ως την Αραβική κατάκτηση*. Athene: Basilopoulos.
- Niebuhr, B.G. 1820. *Inscriptiones Nubienses*. Rome.
- Palmer, R. 1936. *The Bornu Sahara and Sudan*. Londen (herdruk: New York, Negro Universities Press, 1970).
- Papadopoulos, Th. 1966. *Afrobyzantina. Byzantine Influences on Negro-Sudanese Cultures*. Athene.
- Papathanasiou, A.N. 1994. *Οι "Νόμοι των Ομηριτών"*. Athene: Sakkoulas.
- Török, L. 1985. "A Contribution to Post-Meroitic Chronology: the Blemmyes in Lower Nubia." *Meroitic Newsletter* 24 (March):1-96.